

АКТИВНАТА ПОЗИЦИЯ НА УЧЕНИКА В ОБРАЗОВАТЕЛНИТЕ ДЕЙНОСТИ

Галя Бонева

В съвременните условия, новата образователна парадигма е с насоченост към детето (учащия се), което определя и необходимостта от по-добро изявяване на развиващите функции на образователния процес. Целта е при образователните дейности ученикът да усвоява не само определена система от знания, умения и навици, отношения, но преди всичко да се формира като цялостна личност, в съответствие с определените образователни цели и съобразно индивидуалните му възможности, потребности, нагласи, очаквания. По същество това е идея за личностноориентирано обучение, отчитащо в много по-голяма степен личностната образователна траектория на всеки ученик. Същността на този подход е, че се поставя индивидуалността на ученика в центъра на образователния процес, като същевременно се отчита съответствието с очертаващите се тенденции и перспективи в обществените очаквания за типа личност, който трябва да се подготвя в съответните етапи на нашата образователна система.

Според съвременните психолози и педагози, този подход се основава на много добро познаване и вяра във възможностите на ученика, на осъзнаването на необходимостта да се отчитат и развиват индивидуалните потенциални дадености на всеки учащ се, за да се постигнат оптимални резултати при обучението и възпитанието му. Специалистите приемат, че това може да стане чрез използване на адекватно учебно съдържание, на “активни методи” на обучение, чрез цялата постановка на образователните дейности, осигуряваща достатъчно самостоятелност и творческо отношение на ученика към ученето, към разгръщащите се многообразни взаимодействия в училищното и класното пространство, а и към всички дейности, осъществявани в неговия социален контекст.

В педагогическата теория и в образователната практика се утвърждава, че учениците усвояват по-добре, ако са включени в активна, самостоятелна дейност, ако има разнообразие от дейности, ако се осигуряват достатъчно упражнения, за да могат те да придобият собствен опит и да се научат да прилагат наученото в разнообразни училищни и житейски ситуации. Освен това се смята за особено важно учениците да бъдат

стимулирани чрез успех, което да създава нужната нагласа за учене и дейност. Напълно разбираемо е, че само такава позитивна ориентация може да се проектира върху бъдещите им постижения.

Опитите за промени се насочват в различни направления, но все по-ясно става, че е необходимо използване на нови образователни модели на обучение, включващи рационални технологични решения, активизиращи познавателната и практическа дейност на учениците, стимулиращи изграждането на самостоятелна активност и индивидуален познавателен опит.

Осигуряването на активността на ученика изисква преосмисляне на възможностите за оптимално реализиране на основните елементи на процеса на обучението – учебно съдържание, форми, методи и похвати на обучение, постановка на учебните задачи и на учебния процес. Според съвременните специалисти “стратегическо направление за активизация на обучението се явява не увеличаване обема на предаваната информация, не усилване и увеличаване числото на контролните мероприятия, а създаване на дидактически и психологически условия за осмисляне на ученето, включване в него на учащите се на равнище не само на интелектуална, а и на личностна и социална активност” (13, 92).

Следователно сега новата образователна парадигма е с насоченост към активно учещия ученик. Целта е ученикът да се изявява в много по-голяма степен като активен, съзнателен, самостоятелен субект в образователната дейност, което е важна предпоставка за неговото цялостно, хармонично развитие.

В тази връзка повишаването на активността на учениците при образованието се разглежда като важна педагогическа дейност, която е в компетенциите на учителя (в случая на началния учител) и която трябва да се осъществява съвместно със самите ученици и техните родители.

Основни характеристики на образователната дейност

В съвременната психология и педагогика се приема, че образователната дейност включва следните компоненти: потребности и мотиви, външни и вътрешни цели, програма за дейността, информационна основа и образователна среда за дейността, вземане на решение като резултат от самоопределянето на ученика, продукти на дейността, качества, важни за дейността (21, 62). Според А. Хуторской източник на основните мотиви за образователна дейност на учениците се явява тяхната потребност от самореализация. По принцип се приема, че целта на образователната

дейност се декомпозира на външна и вътрешна. Външната се задава от учителя в различни форми и видове. Вътрешните цели са тези, които учащият се формулира самостоятелно или с помощта на учителя по отношение на образователната област или обекта на изучаване (пак там, 63).

Независимо от различните подходи при анализа, а и при реализиране на дейностите, то неминуемо в тях се търси каква е връзката с активността на учащия се. В научните изследвания активността се разглежда като изменение, външно, по отношение на заобикалящата среда или вътрешно, като промяна в самия индивид, който е включен в различни системи на взаимодействия.

Интерпретации по отношение релацията външна – вътрешна активност на учащия се.

Особено внимание в съвременната наука се отделя на изясняване каква е връзката между външната активност и вътрешната активност на индивида. Има многобройни анализи, в зависимост от методологическите позиции на авторите. В повечето разработки акцентът се поставя на връзката между практическата дейност и умствената дейност на индивида. Въз основа на многобройни научни изследвания се доказва, че колкото са по-малки децата, толкова практическата дейност е по-изявена и се явява важна предпоставка за възникване на умствената дейност. Приема се, че с онтогенетичното развитие на индивида съответно се изменя както съдържанието, така и общата насоченост на дейностите. Става така, че водещата дейност започва да покрива “полето“ на другите дейности, които я съпътстват.

По отношение на ученика в училище се разглеждат следните аспекти на неговата активност (по Е. Флеминг): интелектуална активност, горворна активност, емоционална активност, сензомоторна активност.

В литературата по дидактика вниманието се насочва предимно към разкриване на възможностите на образователните дейности да стимулират вътрешната активност на ученика. Тя се схваща като “познавателна активност, която е насочена към постигане на определени цели в процеса на трайното усвояване на съдържанието на уроците”. Подчертава се, че най-важното при обучението е да се възбуди и ръководи познавателната активност, умственото занимание на учениците със съдържанието на урока (20, 67).

Въз основа на различните схващания може да се определи, че вътрешната активност на индивида зависи от следното:

– Потребности и мотиви на личността. Има се предвид доколко са личностно значими дейностите, в които учащият се включва в съответната среда. Голямо значение има и резултатът, който се постига, т.е. каква е неговата индивидуална ценност.

– Характер на дейността. Дейността се разглежда както в съдържателен план, така и на афективно равнище. Има се предвид доколко тя стимулира интелектуалната и емоционалната сфера. Особено важно е дейността да бъде емоционално обогатена. Ученикът трябва да преживява дейността, да бъде удовлетворен в работата, да изпитва положителни емоции и чувства. Той трябва да преживява и достигнатия резултат, да го почувства като значим точно за него и точно сега за неговото битие.

– Интересите. Наличието на устойчиви, разнообразни интереси подпомага реализирането на училищните дейности. Напълно разбираемо е, че мислещият ученик проявява висока любознателност, непрекъснато поставя въпроси на другите и сам си поставя въпроси, търси решение на проблемите, които го вълнуват и като следствие това тласка напред осъществяването на неговата познавателна дейност.

– Нагласа за дейност. Тя е в зависимост от характера, темперамента на личността.

– Специфични личностни характеристики.

Характерни черти на умствената активност на ученика

Умствената активност се разглежда като многообразие от процеси, което позволява решаване на познавателни задачи, включване в многообразни ситуации за придобиване и отработване на опит, съобразно потребностите на средата и личните потребности. **Ефективността на образователния процес се свързва в най-голяма степен с умствената активност на учениците.** Именно от нея зависят постиженията в ученето и напредъка на учениците в ученето, а и при другите социални взаимодействия. В тази връзка особено ценно е схващането на Хелмут Фауст за същността на умствената активност, който посочва, че “тя може да бъде насочена към решаване на познавателни задачи, към овладяване на нови знания, към опознаване на проблеми, към формулиране на предложения, към търсене на нови пътища за разрешаване (20, 66).

В научната литература се приема, че основната характеристика на умствената активност е използването на опита при различните взаимодействия и с различни равнища на присвояване и изявяване. Според Х. Фауст “активната умствена дейност се характеризира преди всичко с интензивно умствено занимание с предмета на познанието, с целена-

соченост, готовност за напрегната мисловна дейност, силна воля, преодоляване на трудности при заучаването, дисциплинираност, търпение и упоритост при решаване на задачите” (20, 71).

От специално внимание се нуждае изясняването на въпроса от какво зависи умствената активност на учащия се. Като значими фактори и условия могат да се посочат следните:

– положителни мотиви – главен мотив е интересът към знанието, стремежът към опознаване на нови неща, задоволяване на детското любопитство;

– съдържание на учебния материал – то трябва да бъде интересно, достъпно, личностно значимо за ученика;

– организация на познавателната дейност – изискванията са за функционалност, целесъобразност, отчитане индивидуалните когнитивни стилове на учене на учащите се;

– взаимоотношения между учителя и учениците, между учениците в класа – те трябва да бъдат изградени на хуманна, демократична основа и др.

В научните изследвания се подчертава, че умствената активност на ученика е свързана с развитието на творческите му способности. Има се предвид търсенето на оригинални начини за дейност, откриване на субективно нови възможности за решение на познавателните задачи, създаване на възможности за модифициране на знанието, за реконструиране, пренос, вариативност на действията в различни ситуации.

В специализираната литература по психология и педагогика се отбелязва **необходимостта от осъществяване в единство на умствената и говорна активност на учащия се**. Смята се, че особено значение има говорно-комуникативната активност на учениците, като предпоставка за активно общуване в образователните дейности. Учащите трябва да могат свободно да изразяват своето мнение, да правят изказвания, да коментират, да питат, свободно да говорят за своите проблеми, а и за всичко, което ги вълнува и имат нужда от разбиране и съпричастно отношение.

Активната умствена дейност на учениците зависи в голяма степен от създадените възможности за емоционални преживявания от дейностите, с които се занимават, от резултатите, които получават. Отдавна е доказано в теорията и практиката, че учениците са активни в ученето когато изпитват задоволство от това, което правят, радост от познанието и дейностите, гордост от справянето с решаваните задачи.

В последните години особено внимание се отделя на практическата активност на учениците. Утвърждаването на конструктивизма в образованието извежда на преден план идеята за “педагогика на действието”.

Трябва да се има предвид обаче, че равнището на активност на индивида е различно при различните взаимодействия. Следователно много важно е да се отчита, че оптималната в дадената ситуация активност на всеки ученик е различна, че различните активности са с различен интензитет и това трябва да се има предвид от всички, с които учащите осъществяват съвместни дейности. Именно от активираното равнище зависи индивидуалната готовност на ученика за учебна и практическа дейност, а това дава отражение на индивидуалните различия в резултатите от нея.

Роля на външната активност на ученика в образователните дейности

При осъществяване на различните дейности ученикът трябва да бъде предизвикан за адекватни външни прояви – вербална и невербална активност, разнообразна практическа активност. Учителят е този, който може, а и трябва да стимулира учениците да говорят, да обсъждат, да проявяват активно отношение. Той трябва да създаде необходимите условия те реално да действат при решаване на поставените (от учителя, а и от тях самите) образователни задачи. Следователно особено важно е доколко добре е осъществена външната организация на обучението, т. е. каква е нейната целесъобразна рационалност.

Умствената активност и социалната активност на индивида

В съвременните условия особено значение придобива въпросът за разкриване параметрите на умствената и социалната активност.

В такава посока са и схващанията на един от най-известните съвременни специалисти по образованието Е. де Боно за творчески подход и възможности за изява в цялостната дейност на учениците, за съчетаване на алгоритмично и евристично мислене (2).

Активна позиция и самостоятелност на учащия се

При разглеждането на проблема в този аспект, се приема, че именно чрез активното включване на ученика в различни ситуации се стимулира неговата самостоятелност. Така например в училище учениците се включват в разнообразни дейности: самостоятелни дейности за възприемане, осъзнаване, осмисляне, затвърдяване на учебния материал, целенасочена практическа дейност за придобиване на ново познание или практическата

дейност служи за проверка на усвоеното. По този начин именно в практиката теорията става истина и обратно, практиката намира своето логическо обяснение в научната теория.

Активността на ученика при обучението и възможностите за активизиране са предмет на непрекъснати изследвания в психологията, педагогиката и по конкретно в дидактиката. Прогресивните педагози в миналото са смятали, а сега водещите специалисти по образованието извеждат като едни от **най-важните изисквания към работата на учителя за стимулиране на активност, съзнателност и самостоятелност на учениците при обучението.**

В многобройни изследвания е доказано, че има връзка между усвояването на учебния материал и степента на активизация на учащите. Много автори доказват, че успехът на учебната дейност в училище се повишава с нарастване на активността на учащите се при протичащите образователни взаимодействия.

Пълноценната образователна дейност предполага учителят така да организира дейностите, че да могат учениците активно да участват.

Как може началният учител да стимулира и утвърждава активната позиция на ученика в образованието.

За целта е необходимо последователно да се анализират съществуващите възможности в училище при реализиране на различните компоненти на образователната дейност – цел, мотиви, учебно съдържание, методи, форми, средства, постановка на учебната дейност.

Методите на обучение и активната позиция на ученика

В последните години във връзка с парадигмата на активното учене, се приема, че това най-добре може да се осигури чрез използване на активни методи на обучение. В научната литература твърде често се използва и терминът “методи на активното обучение”.

В теорията и практиката в последните години се налага терминът – интерактивни методи на обучение (interaction – взаимодействие). Има се предвид използване на такива механизми, включващи стратегиите на взаимодействие, взаимоотношения, взаимовлияния. В теорията и практиката се приема, че при този подход може да се осигури гъвкавост в мисленето и действието, активност и съпричастност на включените субекти, интегриране на личностния познавателен опит в нови познавателни конструкции, позволяващи прилагането му и използването му в личност-

ния контекст при многообразните взаимодействия в динамичната образователна среда.

Най-важната роля на интерактивните методи е по отношение усилване на мотивацията и активността на учениците, засилване на връзката между преподавателя и учениците, а и между самите ученици.

Анализът на методите на обучение по отношение на тяхната активизираща роля може да се насочи в следните направления:

- изясняване на понятията “активни методи” на обучение и методи активизиращи дейността на учениците;
- разкриване на практически възможности за по-ефективно използване на някои от основните методи на обучение с ориентация към разгръщане на тяхната активизираща функция;
- анализиране на някои от новите съвременни интерактивни методи на обучение, с оглед включването им в по-разгърнат вид в методическата система на началните учители.

По принцип би могло да се отбележи, че всеки метод може да бъде активен в зависимост от функциите, които реализира, както и от резултатите, които се постигат или се предполага, че трябва да се достигнат при неговото приложение. Поради това не е удачно да се диференцират методите на обучение в релацията “активни – неактивни”. По-рационален е друг подход за анализ, а именно характеризиране на методите на обучение като достатъчно или в недостатъчна степен активизиращи познавателната и практическа активност на учениците, т.е. това вече е въпрос за различните възможности и равнища на активизиране дейностите на учениците в училище. При този подход вниманието се насочва към определяне характера на познавателната, емоционалната, социалната и друга дейност на учениците, към статута на реалните взаимодействия, реализиращи се в класното и училищното пространство. В тази връзка може да се разглеждат методите на обучение по отношение на това доколко стимулират активността на участващите субекти. Тази активност може да бъде проявявана в различна форма: интелектуална, вербална, емоционална, моторна, външна или вътрешна и др.

При анализа може последователно да се разкриват възможностите на различните групи методи на обучение, отчитайки два основни признака: възможности на всеки метод на обучение в достатъчна степен да активизира познавателната, емоционалната, практическата, социалната дейност и опит на учениците; методи на обучение, при които се осигурява по-

голяма самостоятелност на учениците в различните форми на обучение. Има се предвид както в урочни, така и в извънурочни, извънучилищни взаимодействия.

Какви са възможностите на основните групи методи на обучение (използвани са класификациите на българските дидактици М. Андреев и П. Петров).

Първа група – методи на обучение, реализиращи се в монологична форма. Имат се предвид следните методи – изложение на учебния материал и като разновидности: разказ, обяснение, лекция, изложение с опонент.

Методите на обучение от тази група дават възможност за разгърнато представяне на учебното съдържание. За да имат активизиращ ефект, е необходимо по-целенасочено да стимулират активното мислене на учениците по време на изложението чрез подходяща мотивация, възлагане на предварителни задачи, чрез поставяне на задачи на учениците за открояване, планиране и определяне на основни акценти в учебното съдържание. При такава ориентация изложението трябва да бъде достатъчно разгърнато, да бъде насочено към въображението, мисленето, чувствата, волята на учениците. То трябва да осигурява възможности и за проблемно отработване на учебното съдържание. В съдържателно отношение, а и като техника на представяне, изложението трябва да съответства на познавателния опит, на интересите, нагласите на учащите се. Трябва да отчита равнището на развитие на потребностната и афективната сфера на учениците от съответния възрастов период.

Втора група – диалогови методи (беседа, дискусия, диспут и др.)

Методите от тази група дават възможност за активно общуване между учители и ученици, между ученици и ученици. Те създават предпоставки за развитие на интелектуалните умения на учениците, подпомагат усвояването на способности за познавателна дейност. Тези методи стимулират критичност и самостоятелност на мисленето у учениците. Съдействат за формиране на творческо отношение към разглежданата проблематика чрез пряко участие в диалога (представяне на проблема, извеждане и доказване на теза, търсене на аргументи, определяне на различни варианти за решение на проблема, избор на оптимални решения, анализ на постиженията). Чрез рационалната организация се решават и задачи, свързани с формирането на социални умения, с усъвършенстване на социалните взаимоотношения на различни равнища. Диалоговите методи на обучение позволяват да се формират у учениците умения за толерантност, да се

достигне до зачитане на “другостта”, да се формира критичност и самокритичност. При използване на тези методи трябва да се има предвид следната логика – да се върви от развитие на репродуктивно-когнитивната сфера към продуктивната, тъй като именно тя е свързана с решаването на разнообразни задачи от типа: какво, защо, как, как най-рационално, докажи, аргументирай, направи опровержение и др.

Трета група – методи за изследване на действителността

В тази група се включват методи, осигуряващи в по-голяма степен самостоятелността на учениците. Чрез тях става опознаване и усвояване на действителността (представена в различни научни и предметни области) и формиране на собствен познавателен, практически, социален опит. При използването на тези методи на обучение се създават условия за непосредствено възприемане и пряко участие на учащите се в разнообразните урочни и училищни дейности. Учениците имат възможност да навлязат в същността на явленията и процесите, да осъзнаят причинно-следствените връзки, да достигнат до изводи и обобщения.

Най-важното е, че се осъществява **единство на решаваните задачи в сферата на “мисъл и дейност”**. Голяма роля при реализирането на методите на обучение от тази група имат нагледните средства. В психологията е известно, че възприятията се насочват от конкретна задача. В зависимост от нейните изисквания, съществено може да се изменя съдържанието на това, което се възприема, а също и характерът на възприетото от учащите се. Овлабяването от учениците на рационални начини за работа с нагледен материал дава възможност да се получава по-богата информация, което е предпоставка за осигуряване на трайност и съответно за приложимост на учебното съдържание в нови ситуации.

Четвърта група – методи за непосредствено, индиректно изследване (упражнение, ситуационен метод, проект и тема, лабораторни и практически работи и др.)

В съвременния етап от развитието на образованието се поставя задача за засилване на “практицизма” в образователната дейност. Има се предвид непрекъснато увеличаване дела на самостоятелната дейност на учениците, формиране на елементарни изследователски умения, които да бъдат приложими при работа с конкретното учебно съдържание. Това изисква учителят да създава в учебния час необходимите условия за провеждане на разнообразни дейности, в които учениците да могат да придобиват ново познание, да прилагат своя опит, да усвояват нови действия и да усъвършенстват тези, които вече са формирани. **Методите на обучение от тази група съдействат за формиране на практико-**

действената компетентност на учениците. Сега целта е учениците да се включват във все по-усложняваща се дейност, с цел обогатяване на знанията и уменията им, а и за формиране на тяхната индивидуалност при отчитане на личностната им образователна траектория.

Методи на самостоятелна работа с книгата (работа с учебника, с детски енциклопедии, карти, албуми и др.)

Основни видове работа с учебника в началното училище са: четене и анализ на текст, отделяне на главното в текста, преразказ на текст, отговор на репродуктивен въпрос, съставяне на план, изпълнение на изследователски задачи, проверка и контрол на знанията, уменията и навиците (12, 131). Освен това могат да се отработват похвати за изпълнение на дидактически игри, за подбор текст, за формулиране на заглавие на текст, за съставяне на план тезис, конспект, за създаване на модели схеми, за конструиране на изводи и обобщения.

Системата на работа при усвояване на умения за работа с учебника включва следните видове упражнения: подготвителни упражнения, диагностиращи, обучаващи, рефлексивни, праксиологически (приложение в различни ситуации), контролни и др.

Учебно-възпитателната практика може все по-успешно да се усъвършенства чрез целесъобразно използване на различни видове самостоятелна дейност на учениците. Например: преразказ, съчинение, разработване на есе (при по-големите ученици), решаване на казуси, работа по проект, решаване на инцидент, разрешаване на конфликтни ситуации.

Подражателни методи

Голяма роля за реализиране на активно учене на учениците има успешното използване на методи на обучение от групата на подражателните методи – игров метод, драматизация, учене. Поради голямата значимост на методите на обучение от тази група, те ще бъдат разгледани по-подробно в изложението.

От направеният анализ става ясно, че за да бъде успешно ученето на ученика е необходимо той да овладее похвати за учебна дейност. Те (похватите) се различават по съдържание и функции. Едни се преподават от учителя и се усвояват от учениците, други учениците усвояват самостоятелно, при изпълнение на различни дейности. В научната литература се анализира ефективността на следните похвати за учене: слушане, задаване на въпроси, заучаване, възпроизвеждане, наблюдение, четене на текст, на самостоятелно подготвени материали, писане, запис на текст, решаване, разделяне, съединяване, рисуване, работа с контурни карти, чергане, практически действия, изпълнение на упражнения, конструиране,

съставяне на схеми, на таблици въз основа на прочетен текст и др. Имат се предвид похвати за изпълнение на практически задачи и похвати за усвояване на теоретични знания.

По отношение на необходимите похвати за усвояване на теоретични знания могат да се открият следните: похвати за запомняне, за смислово групиране, похвати за определяне на опорни пунктове, похвати за съставяне на план, похвати за съставяне на логическа схема.

Създаване в началното училище на функционално организирана учебна среда

Новите изисквания предполагат промени в училищната институция, които се свързват и с по-рационално организиране на образователното пространство.

Като основна идея се извежда тази за функционално организиране на училищната среда.

Смята се, че функционално организирана учебна среда е тази, която е подходяща за ученика от началното училище, позволява му да се впише най-добре в класната стая. Това означава такава организация на пространството, което съответства на потребностите, интересите, възможностите на учениците. Учебната среда трябва да създава нужната нагласа за дейност, да провокира разгръщането на активностите на учениците, да осигурява развитието на чувството за принадлежност на ученика към класа, към класното и училищното пространство, да дава възможност както за индивидуална, така и за групова или общокласна работа.

Какви са съвременните изисквания към учебната среда:

– да създава възможност за удовлетворяване на детските потребности и интереси. Да отговаря на детската активност, подвижност, любознателност и желание за включване в различни дейности;

– да осигурява разнообразие от активности на ученика и възможност за съпричастност към другите ученици по отношение на съвместните дейности, а и към личните им преживявания. Това предполага стимулиране на разнообразни вербални и невербални контакти между тях. Особен акцент се поставя на формирането на умения за диалогичност;

– ученикът да бъде съавтор на обучението, да предлага, да планира, да организира, да анализира изпълнението на учебните задачи, а и да може добре да се ориентира в напредъка на собствената си личност;

– да осигурява свобода в процеса на работа и при използване на продукта от дейността;

– да стимулира познавателния интерес на учениците чрез обособяване на класното пространство на отделни зони – центрове (наука, четене, писане, изобразително изкуство и др.), студиа, кътове и др.;

– да дава възможност за интензивно общуване на учениците, тогава, когато те имат нужда да оптимизират взаимоотношенията си;

– да съдейства за решаване на различни възпитателни задачи, свързани с естетическо, трудово, здравно, екологично и др. възпитание. Това може да става чрез осигуряване на съответните материали или чрез самостоятелно включване в дейности по желание;

– рационалната организация на класното пространство предполага и наличие на разнообразие от дидактически материали (сметала, различни видове дъски (черни, бели, магнитни, с възможности за разместване на елементите), постери, инвентар за куклен театър), наличие на материали за вариативно онагледяване – табла, приложения, сборки, да има много цветя, информационни материали и др.;

– значение имат и някои ергономически характеристики, които осигуряват здравето, емоционалната стабилност, самочувствието на децата и правят учебната среда “безопасна”. Има се предвид целесъобразен дизайн на класното пространство – оборудване, пространствено разположение, функционалност (чинове, масички, столове, шкафове, подбрани по големина, форма, цвят, така че да съответстват на възрастовите особености на децата). Необходимо е да има целесъобразност на пространственото разположение, естетическо съчетаване и др.

В най-общ план може да се отбележи, че съвременната класна стая трябва да бъде организирана така, че да осигурява на учениците активност, безопасност, принадлежност и постижения.

Необходимо е обзавеждане, съобразено с физическото развитие на учениците, с особеностите на възприятията, с емоционалното им светосъещане, с необходимостта от създаването на чувство за уют, топлина, спокойствие и най-вече на сигурност.

В началното училище е необходимо да има такива класни стаи, в които в зависимост от спецификата на педагогическите задачи, свързани с изучавания учебен материал да може лесно и бързо да се реструктурират елементите, за да осигурят адекватност на детското развитие и на стремежите на децата за свобода, динамика, активност.

Като цел и задачи на работата на началния учител могат да се посочат следните:

– да установи атмосфера в класната стая, която да благоприятства включването на всички деца в разнообразни дейности;

– да стимулира съвместната работа на учениците – по двойки, по групи, екипна дейност, колективна работа;

– трябва да се има предвид, че определени учителски дейности стимулират ученическите дейности, както в положителен, така и в негативен план. Голямо значение за формиране на етоса на класната стая има учителския авторитет. Учителят всекидневно се възприема от учениците и в много отношение се явява еталон за тях. В същото време той има възможност за целенасочена непосредствена работа с учениците в разнообразни направления.

Днес, в съвременния глобализиращ се свят, въпросите за активната позиция на ученика в образователния процес придобиват особена актуалност и са по посока на новите обществени приоритети. Променените условия изискват да се изменят, да се усъвършенстват качествата, свързани с формирането на съзнателно и активно отношение към училищните проблеми, към проблемите изобщо на човешкото съществуване, за да се стимулира личностната индивидуалност и активност.

За всички занимаващи се с образованието е важно да осъзнаят, че всеки ученик е уникална личност и трябва да се зачитат неговите достойнства и съответно да се осигурят възможности за проява на неговите разнообразни активности, за да се осигури развитието на потенциалните му дадености и се стимулира неговия напредък.

ЛИТЕРАТУРА

1. *Андреев, М.* Процесът на обучение. Дидактика. 2001, 2005.
2. *Боно, Е.* Научете детето си как да мисли. С., 2001.
3. *Бъзан, Т.* Използвай интелекта си. С., 2000.
4. *Василева, Ем. и др.* Книга за учителя по околна среда за втори клас, 2003.
5. *Василева, Ем.* Съвременното начално училище – реалност и предизвикателства. С., Унив. изд. “Св. Кл. Охридски”, 2004.
6. *Герджикова, Н.* Диференциални аспекти на обучението. С., 2001.
7. *Михова, М.* Дизайн на обучението. В. Търново, 2003
8. *Михова, М.* Преподаването и ученето. Теории, стилове, модели. В. Търново, 2002.
9. *Нелсън, Дж., Л. Лот, Ст. Глен.* Позитивно възпитание в класната стая, 2001.
10. Новое педагогическое мышление. Под ред. А. Петровского. М., 1989.
11. Образование за демократично гражданство, Книга за учителя – начален курс. С., Център “Отворено образование”, 1999.

12. *Онищук, В.* Урок в современной школе. М., 1981.
13. Педагогические технологии. Под ред. В. Кукушин. Ростов на Дону, изд. центр. МарТ, 2004.
14. *Пейчева, Р.* Хипермедийните технологии. Интегрираща учебна среда. С., Булхерба 2А – ООД, 1999.
15. *Петров, П.* Дидактика. С., 1998, 2005.
16. *Петров, П., М. Атанасова.* Образователни технологии и стратегии на учене. С., 2001.
17. *Пирьов, Г.* Проблеми на когнитивната психология. С., 2000.
18. *Плакроуз, Х.* Училището място за деца. С., 1996.
19. *Рангелова, Ем.* Методика на възпитателната работа. С., 2000.
20. *Фауст, Х., Г. Хрусанов.* Повишаване на умствената активност на учениците в учебния процес. С., 1975.
21. *Хуторской, А.* Современная дидактика. Санкт-Петербург, Питер, 2001.

АКТИВНАТА ПОЗИЦИЯ НА УЧЕНИКА В ОБРАЗОВАТЕЛНИТЕ ДЕЙНОСТИ

ГАЛЯ БОНЕВА

Резюме

В изследването се представя каква трябва да бъде позицията на ученика в съвременните образователни дейности. Приема се, че в новите условия особено важно е в училище да се стимулират разнообразните активности на ученика, за да се превърне той в активен субект на собственото си развитие.

THE ACTIVE POSITION OF THE PUPIL IN THE EDUCATIONAL WORK

GALIA BONEVA

Summary

Abstract: In the research is performed the position of the pupil in the contemporary educational work. It is very important different activities of the pupil to be stimulated in school so that he would become an active subject of his own development.

Keywords: active position, pupil, educational work, school.